

*Мирослава ІВАНЦИК,
студентка 5-го курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ КРАЇН РЕГІОНУ

На сьогоднішній день міжнародна безпека розглядається як багатоаспектне і складне за своїм змістом явище, що включає джерела небезпеки воєнного і невоєнного характеру. Традиційними джерелами воєнної небезпеки є: прагнення до гегемонії, перевага в стратегічних ядерних озброєннях, експансіонізм, міжнародні конфлікти різного рівня, міжнародний тероризм, глобалізована організована злочинність, контрабанда зброї тощо. Все частіше виникають конфлікти з етнічним та релігійним підґрунтям (Близькосхідний конфлікт, Кашмірський конфлікт, Тибетський конфлікт) або штучно створені, які роздмухуються на політичному ґрунті та провокуються з боку інших держав або «п'ятої колони» в самій державі.

Раніше внутрішньо стабільна держава гарантувала своїм громадянам безпеку від зовнішніх загроз, а тепер же міжнародна нестабільність спроможна зруйнувати навіть зовсім неагресивну і внутрішньо стабільну державу. І навпаки: гарантії міжнародної безпеки можуть стати надійним чинником підтримання внутрішньої безпеки держави.

Запроваджені міжнародні режими, спрямовані на обмеження поширення озброєнь та військових технологій, включаючи: непоширення ядерної, біологічної та хімічної зброї; контроль над ракетними технологіями; багатосторонній експорт стратегічних товарів; обмеження передачі звичайних озброєнь. Однак ці режими викликають обурення в країнах, що розвиваються: нерівність у світових відносинах та дотримання, насамперед, інтересів провідних держав світу не дають їм реалізувати свої прагнення щодо обороноздатності в повній мірі.

Зважаючи на велику кількість факторів, що заважають безпеці, вона не може розглядатися як явище, що стосується окремого

суб'єкта міжнародних відносин, а лише як концепція усєї міжнародної спільноти.

Центрально-Східна Європа завдяки своїм геополітичним чинникам посідає ключове місце на карті континенту, виконуючи у певні періоди історії роль буфера, санітарного кордону та моста, який з'єднував два ворогуючих між собою континенти. Історія довела, що події, які відбуваються в Центрально-Східній Європі, мають доленосне значення для всього континенту та світу, негативним доказом чого були дві світові війни.

Поняття національної безпеки як стану захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз у період «холодної війни» розглядалося в контексті протистояння двох супердержав, якими були Радянський Союз і США та їх воєнні блоки: Організація Варшавського договору та НАТО. Це стосувалося майже всіх аспектів суспільно-політичного, економічного та міжнародного життя. З розпадом СРСР ситуація докорінно змінилася. Поняття національної безпеки, яке до цього було тісно пов'язане з приналежністю держав ЦПСЄ до певного політичного чи воєнного блоку, набуває іншого змістового значення – як забезпечення умов для існування та подальшого економічного та цивілізаційного розвитку.

Більшість країн ЦПСЄ з початку 90-х років обрали саме західний напрям гарантування власної безпеки. Це пояснюється тією причиною, що, на думку урядів держав ЦПСЄ, найефективніший військовий захист на цьому етапі розвитку можуть забезпечити саме НАТО, ООН і ЄС. Членство в цих організаціях є вигідним, оскільки забезпечує військову безпеку, підвищує економічну спроможність, надає можливість зберегти територіальну цілісність і надає допомогу у боротьбі з тероризмом та інші гарантії у різноманітних сферах безпеки.

На думку вищого керівництва більшості держав ЦПСЄ, найкращих військових гарантій безпеки та захисту можна досягти завдяки членству в найвпливовішій військово-політичній організації, якою сьогодні є НАТО. Членство в НАТО дає чіткі гарантії безпеки, адже напад на одну з держав-членів розглядається як на-

пад на них усіх. Окрім того, таке членство надає можливість провести модернізацію та структурну перебудову своїх армій, перевести їх на професійну основу, потреба в чому вже давно назріла. НАТО як організація дозволяє країнам спільними зусиллями розширити свої можливості у вирішенні життєво важливих питань національної безпеки. Країни-члени мають можливість проводити стратегію колективної безпеки і при цьому на одному рівні з більш потужними членами, а також продовжувати виконувати свої зобов'язання перед народом і нести, як і раніше, індивідуальну відповідальність за свою оборону, але в протистоянні іншій державі-агресору вона вже не буде сама.

Організацією, що сприяє воєнній безпеці держав ЦПСЄ, є ОБСЄ. Головною метою ОБСЄ є підтримання спільними зусиллями безпеки на основі демократії, поваги прав та основних свобод людини, принципу верховенства права, ринкової економіки та справедливості. Проте на сьогоднішній день ОБСЄ не має такого впливу, як НАТО, пошуки практичних шляхів до європейської безпеки ведуться не через ОБСЄ, а через розширення НАТО і ЄС. Багатьом політикам та експертам ОБСЄ вбачається ненадійною організацією. Авторитет ОБСЄ поки що на недостатньому, як для міжнародної організації, рівні, але це утворення стрімко прогресує і набуває все більшого значення на міжнародній арені.

За роки існування такої універсальної організації, як ООН, було нагромаджено унікальний досвід врегулювання мирним шляхом різного роду конфліктів, в тому числі і на основі етнічних протиріч. Оперативні дії ООН з підтримки миру активно сприяли миротворчій діяльності організації, причому не декларативно, а конкретними справами. Майбутнє ООН тісно пов'язане з глибокою трансформацією міжнародних відносин на сучасному етапі. З метою забезпечення демократичних перетворень у країнах Центральної та Південно-Східної Європи, посилення тенденцій до демократизації і формування правових держав у СНД і країнах «третього світу», організація розробляє і удосконалює новітні програми, щоб гарантувати і підтримувати мир і безпеку між гравцями на міжнародній арені, співпрацює з іншими організаціями.

У зв'язку з активізацією міжнародних конфліктів та збільшенням загроз для людини в сучасному суспільстві, ЄС також активно почав видозмінювати свою систему безпеки, хоч основою його формування були економічні фактори. Події в Югославії висвітили необхідність для ЄС докладати зусиль, спрямованих на встановлення миру поза його зоною стабільності. Завдяки інтеграційним договорам створились умови, коли війна між державами-членами ЄС не лише малоймовірна, а й неможлива.

Регіональне співтовариство завжди було і залишається для країн ЦПСЄ одним з головних гарантів стабільності і безпеки в регіоні. Саме співробітництво в межах регіону ЦПСЄ є пріоритетним для окремих держав регіону, оскільки воно спирається на історичні, культурні і геополітичні фактори. Серед особливостей відносин між державами регіону можна виділити низку умов, що їх зближують. По-перше, це подібність соціально-економічних і політичних проблем, які доводиться вирішувати на шляху докорінної трансформації нових суспільств. По-друге, це спільна зацікавленість у якнайшвидшому і повномасштабному підключенні до європейських інтеграційних процесів. Співробітництво в межах регіону допомагає окремим державам дистанціювати себе від будь-яких східних військових структур чи структур безпеки, де домінує Росія, та надає можливості створення альтернативних місцевих систем безпеки.

Що стосується України, то її представники неодноразово наголошували, що для нашої молоді держави пріоритетним елементом зовнішньої політики буде інтеграція у світове суспільство. У зовнішньому просторі навколо України сформувалися нові тенденції, які є джерелами значних загроз національній безпеці в частині забезпечення захисту державного суверенітету України, її територіальної цілісності, недоторканності державного кордону. Крім того, низка дій недружнього характеру з боку Російської Федерації по відношенню до України не дозволяють надалі вважати Російську Федерацію стратегічним партнером України.

Україна прагне створити власну систему національної безпеки, збалансовану й погоджену не лише внутрішньо, але й з

європейськими та світовими тенденціями розвитку і зміцнення міжнародної безпеки. Україна була не лише споживачем, але й “постачальником” безпеки, активним учасником врегулювання регіональних конфліктів у Європі. Мова йде про неоднаковий за характером, але завжди миротворчий внесок у колишній Югославії, Нагірному Карабасі і Придністров’ї, готовності допомогти у розв’язанні конфліктної ситуації в Абхазії. Сьогодні ж негайного вирішення потребує питання реформування сектору безпеки і оборони як системного цілого, що передбачає, зокрема, впровадження загальноєвропейських норм та принципів його функціонування, цивільновійськових відносин, побудови органів безпеки, розвідувальних та правоохоронних органів тощо.

Щодо перспектив, то тільки на підставі глибокого аналізу й точного передбачення реальних воєнних загроз можна запобігти випадковості, правильно розрахувати й розподілити потенційні ресурси держав, організувати надійну оборону Європейського Співтовариства з мінімальними збитками для економіки й екології.

У цілому оцінка характеру можливих загроз, передусім воєнних, повинна спиратися на такі висновки: по-перше, зростає небезпека внутрішньодержавних конфліктів; по-друге, не варто забувати про можливі вибухи у майбутньому міждержавних воєн на Європейському континенті; по-третє, зберігається загроза для всіх держав за межами Європейського континенту, головним чином, з боку тоталітарних режимів Близького Сходу й Азії та дій Російської Федерації. З’явилися й нові виклики та загрози стабільності та сталому соціально-економічному розвитку в суспільстві.

На рівень безпеки на сучасному етапі світового суспільно-економічного розвитку впливають такі світові загрози, як тенденція до зростання кількості локальних конфліктів, розширення міжнародного тероризму, для якого не існує кордонів, формування могутніх незаконних збройних формувань, розкрадання ядерних матеріалів і поширення ядерних технологій, наявність стратегічних озброєнь в агресивних сил. Також глобалізуються процеси організованої злочинності і розповсюдження етнічних конфліктів.

Складність розв'язання перелічених вище загроз має наслідком те, що сучасна система міжнародної безпеки будується на принципах: загального характеру і однакового рівня безпеки для всіх країн незалежно від їхньої ролі на світовій арені; міжнародного співробітництва у вирішенні проблеми безпеки та дій щодо усунення агресії; недостатності тільки силових засобів підтримання миру; невисокого ступеня довіри в міжнародних стосунках [5].

У мирний час держави дотримуються принципу *pacata sunt servanda*, проте у вирішальні моменти учасники колективної безпеки не завжди можуть досягти згоди у боротьбі з агресором, або хоча б визначити спільного агресора. Кожна держава ставить свої інтереси на перше місце порівняно з інтересами системи колективної безпеки, що можуть стати певній державі на перешкоді.

Отже, незаперечною є важлива роль міжнародних організацій у системі безпеки країн регіону, проте найважливішою є діяльність регіональних організацій, умови і рішення яких є більш прийнятними для країн ЦПСЄ, адже держави мають подібність соціально-економічних і політичних проблем, які доводиться вирішувати на шляху докорінної трансформації нових суспільств, спільну зацікавленість у якнайшвидшому і повномасштабному підключенні до європейських інтегральних процесів, спільний історичний розвиток та схоже світосприйняття і реакцію громадян на події міжнародного масштабу.

Список використаних джерел

1. *«Charter of the United Nations»/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://www.un.org/en/documents/charter/>*
2. *CHARTER FOR EUROPEAN SECURITY/[Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.osce.org/mc/17502>*
3. *Європейський Союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://svit.ukrinform.ua/organizations.php?page=ev-soyz.htm>*

4. *Артьомов І.В. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: навчальний посібник; у 2-х кн. Книга 1: Україна-Європейський Союз / І.В. Артьомов. – Ужгород: Ліра, 2008. – 476 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; вип.11).*
5. *Бирюков П.Н. Международное право / П.Н. Бирюков. – М., 2009. – Гл. IX.– С. 97-98, 39.*
6. *Король І. 18 років миру і безпеки: до 60-річчя утворення ООН / І. Король. – Ужгород: Ліра, 2005. – 212 с.*
7. *Проблеми безпеки Південно-Східної Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://kimo.univ.kiev.ua/CSE/39.htm>*
8. *Український незалежний центр політичних досліджень. Конфлікти кінця ХХ століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://www.uscpr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1137>*
9. *Центр дослідження міжнародних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://edu.cirs.kiev.ua/smainmenu-16/ss-mainmenu-74/e-1---ainmenu-75.html>*
10. *Шепєлев М.А. Теорія міжнародних відносин: підручник / М.А. Шепєлев; передм. Д.В. Табачника. – К.: Вища школа, 2004. – 622 с.*
11. *Интеграционные процессы в современном мире: экономика, политика, безопасность (Мировое развитие. Выпуск 2; отв. ред. Ф.Г.Войтоловский и А.В. Кузнецов. – М.: ИМЭМО РАН, 2007. – 220 с.*
12. *Міжнародні організації: навч. посіб.; за ред. О.С. Кучика. – К.: Знання, 2005. – 497 с.*